

ks. Grzegorz Grąbczewski

Streszczenie rozprawy doktorskiej

„Recepcja przepisów posoborowych w architekturze rzymskokatolickich kościołów parafialnych po 1965 roku na terenie obecnej diecezji toruńskiej”

Celem niniejszej pracy było określenie stopnia recepcji posoborowych przepisów w architekturze rzymskokatolickich kościołów parafialnych po 1965 roku na terenie obecnej diecezji toruńskiej. Świątynie, aby mogły wypełniać swoje główne zadanie, gromadzić wiernych na liturgii i pomóc im ją w pełni przeżywać, najpierw same muszą być do tego odpowiednio przystosowane. Służą temu obowiązujące przepisy Kościoła.

Podjęty w pracy temat jak dotąd nie został kompleksowo opracowany. Dysertacja jest zatem pierwszym, całościowym omówieniem posoborowej architektury rzymskokatolickich kościołów parafialnych na terenie diecezji toruńskiej, ze szczególnym naciskiem na recepcje w nich konkretnych wskazań z posoborowych dokumentów Kościoła.

Praca posiada charakter interdyscyplinarny. Łączy w sobie z jednej strony elementy warsztatu pracy teologa, z drugiej zaś strony bazuje na wiedzy z zakresu historii sztuki. Autor pracy ma wykształcenie teologiczne i artystyczne, posiada zatem predyspozycje do podjęcia wskazanego w tytule zagadnienia. Interdyscyplinarność uwidacznia się także w samej strukturze pracy, posiadającej dwie części. Pierwsza z nich, zawiera m.in. podstawy teoretyczne omawianego zagadnienia, w tym wskazań z posoborowych dokumentów Kościoła odnośnie do architektury rzymskokatolickich świątyń. Druga część, to Katalog badanych kościołów, omówionych przez autora według klasycznego schematu opisu architektonicznego, wzbogaconego przez część odnoszącą się do aranżacji wnętrza na bazie posoborowych norm i opatrzoną bogatym materiałem zdjęciowym.

Rozdział pierwszy pracy określa determinanty rozwoju architektury sakralnej w granicach diecezji toruńskiej. Opisane zostało w niej powstanie diecezji i określenie jej terenu w 1992 roku. Następnie prześledzony został proces erygowania nowych parafii. Nakreślony został ogólny model religijności i struktura religijno-wyznaniowa. Na końcu zaś, na podstawie analizy archiwalnych sprawozdań wizytacyjnych, dokonana została

charakterystyka środowisk parafialnych wspólnot, które podjęły się budowy posoborowych świątyń parafialnych.

W rozdziale drugim autor przedstawił architekturę sakralną w świetle wskazań Soboru Watykańskiego II i wynikających z niego dokumentów. Najpierw naszkicowane zostało tło ukazujące tendencje przedsoborowe. Następnie wskazano na znaczenie *Konstytucji o liturgii* dla reformy liturgicznej, której pokłosiem są także omawiane w pracy posoborowe rzymskokatolickie kościoły terenu obecnej diecezji toruńskiej. W dwóch kolejnych częściach rozdziału, na podstawie konkretnych wskazań zawartych w dokumentach Kościoła opisane zostało, najpierw ukształtowanie i wyposażenie przestrzeni celebracji mszalnej, z zaakcentowaniem ołtarza, ambony i miejsca przewodniczenia. Dalej przestrzeń celebracji pozamszalnej – miejsca udzielania sakramentu chrztu świętego, sakramentu pokuty i pojednania oraz przechowywania Najświętszego Sakramentu, czyli lokalizacji tabernakulum. Wzmiankowane zostały także inne elementy kościelnego wnętrza, jak obrazy świętych, stacje drogi krzyżowej czy lokalizacja zakrystii.

W rozdziale trzecim omówiony został proces budowy kościoła parafialnego i jego etapy. Jako wprowadzenie posłużyło opisanie architektury sakralnej w realiach Rzeczypospolitej Ludowej oraz po zmianach ustrojowych. Następnie określone zostały warunki lokalizacji kościoła. Kolejne dwie części, bazujące na metodzie wywiadu, odnoszą się do kwestii uzgodnień projektowych w diecezji oraz wizji projektanta wobec wymogów liturgiczno-duszpasterskich.

Ostatni czwarty rozdział jest efektem analizy, a następnie syntetycznego ujęcia obserwacji uczynionych w Katalogu, zarówno na podstawie opisu architektonicznego, jak i odniesienia konkretnych posoborowych wskazań do badanych kościołów. Jest zatem zwięzłym podsumowaniem i odpowiedzią w jaki sposób posoborowe wskazania Kościoła wpłynęły na architekturę rzymskokatolickich kościołów parafialnych terenu obecnej diecezji toruńskiej, powstałych po 1965 roku.

Katalog zawiera zestawienie 32 rzymskokatolickich świątyń parafialnych, zlokalizowanych na terenie diecezji toruńskiej. Wszystkie świątynie wymienione w Katalogu posiadają ten sam schemat opisu, co pozwoliło także na ujednoczenie szaty graficznej tej części pracy. Zawiera on omówienie lokalizacji (sytuacji), rzutu, bryły, elewacji, konwencji stylistycznej oraz wnętrza danej świątyni, a następnie opis aranżacji wnętrza a świetle obowiązujących przepisów kościelnych. Całości dopełniają m.in. zdjęcia i spis źródeł archiwalnych. Ogólnie w Katalogu umieszczonych zostało 534

zdjęcia, z których większość wykonana została przez autora dysertacji lub przy jego udziale.

Kończącym wnioskiem pracy jest stwierdzenie, że rzymskokatolickie kościoły parafialne, powstałe po 1965 roku, na terenie obecnej diecezji toruńskiej, wypełniają w zadawalającym stopniu posoborowe przepisy odnośnie do kształtowania architektury sakralnej, ze wskazaniem na kilka czynników, gdzie ich recepcja jest niedostateczna.

Reception of post-conciliar regulations in the architecture of Roman Catholic parish churches after 1965 in the current diocese of Toruń

The aim of this study was to determine the degree of reception of post-conciliar regulations in the architecture of Roman Catholic parish churches after 1965 in the area of the current Toruń diocese. In order for places of worship to fulfill their main task, to gather the faithful for the liturgy and help them fully experience it, they must first be properly adapted to it. The applicable regulations of the Church serve this purpose.

The topic discussed in this work has not been comprehensively developed so far. The dissertation is therefore the first comprehensive analysis of the post-conciliar architecture of Roman Catholic parish churches in the Toruń diocese, with particular emphasis on the reception of specific directions from post-conciliar Church documents.

The work is interdisciplinary in its nature. On the one hand, it combines elements of the theologian's work, and on the other hand, it is based on knowledge in the field of art history. The author of the work has theological and artistic education, so he is capable of addressing the issue indicated in the title. Interdisciplinarity is also visible in the structure of the work itself, which has two parts. The first one includes, among others: theoretical foundations of the discussed issue, including directions from post-conciliar Church documents regarding the architecture of Roman Catholic churches. The second part is the Catalogue of the examined churches, discussed by the author according to the classic architectural description scheme, enriched by a part relating to interior design based on post-conciliar norms and provided with rich photographic material.

The first chapter of the work defines the determinants of the development of sacred architecture within the borders of the Toruń diocese. It describes the establishment of the diocese and the definition of its area in 1992. Then the process of establishing new parishes was analyzed. The general model of religiousness and the religious and

denominational structure have been outlined. Finally, based on the analysis of archival visitation reports, the characteristics of the parish communities that undertook the construction of post-conciliar parish churches have been identified.

In the second chapter, the author presented sacred architecture in the light of the directions of the Second Vatican Council and the documents resulting from it. First, the background is sketched showing pre-conciliar tendencies. Then, the importance of the *Constitution on the Sacred Liturgy* for the liturgical reform was pointed out, which is also reflected in the post-conciliar Roman Catholic churches in the area of the current Toruń diocese discussed in the work. In the next two parts of the chapter, based on specific directions contained in the Church documents, the structure and equipment of the Mass celebration space are described, first, with emphasis on the altar, the pulpit and the place of presidency. Next, there is the space for non-Mass celebrations - places for administering the sacrament of baptism, the sacrament of penance and reconciliation, and the storage of the Blessed Sacrament, i.e. the location of the tabernacle. Other elements of the church interior were also mentioned, such as paintings of saints, the Stations of the Cross and the location of the sacristy.

The third chapter discusses the process of building the parish church and its stages. A description of sacred architecture in the reality of the People's Republic of Poland and after the political changes served as an introduction. Afterwards, the conditions for the location of the church were determined. The next two parts, based on the interview method, refer to the issue of design arrangements in the diocese and the designer's vision towards liturgical and pastoral requirements.

The last, fourth chapter is the result of an analysis and then a synthetic approach to the observations made in the Catalogue, both on the basis of the architectural description and the reference of specific post-conciliar directions to the examined churches. It is therefore a concise summary and answer to how the post-conciliar directions of the Church influenced the architecture of Roman Catholic parish churches built after 1965 in the area of the current Toruń diocese.

The Catalogue contains a list of 32 Roman Catholic parish churches located in the Toruń diocese. All places of worship listed in the Catalogue follow the same description scheme, which also allowed for the unification of the graphic design of this part of the work. It contains a description of the location (situation), plan, body, elevation, stylistic convention and interior of a given church, and then a depiction of the interior arrangement in the light of applicable church regulations. The whole is complemented by, among

others: photos and a list of archival sources. In total, the Catalogue contains 534 photos, most of which were taken by the author of the dissertation or with his participation.

The final conclusion of the work is the statement that the Roman Catholic parish churches established after 1965 in the current Toruń diocese, satisfactorily fulfill the post-conciliar regulations regarding the construction of sacred architecture, with an indication of several factors where their reception is insufficient.